

Undervisningsforløb:

Lokalhistoriske kildepakker – Nørrebro og Nordvest (Skoleliv, arbejde og krig)

Lærervejledning – erindringer

Om materialet

Disse erindringsuddrag omhandler et eller flere af temaerne *skoleliv*, *arbejde* og *krig*. Erindringerne stammer fra arkivets samling af pensionisterindringer fra 1969 og 1995 og er skrevet af Svend Barmer, Marie Jensen, Ingeborg Andersen, Ingolf Naabye, Ingeborg Rasmussen og Arne Carl Larsen. Uddragene giver et indblik i børns skolegang og arbejdsliv i begyndelsen af 1900-tallet samt deres oplevelser af besættelsen, da de er blevet voksne. Nedenfor kan man finde elevopgaver og undervisningsforslag til hvert erindringsudrag.

Fakta

Målgruppe: Grundskolen

Klassetrin: 3.- 10.

Kompetenceområde: Kildearbejde

Fag: Historie

Omfang: Varierende

Temaerne er valgt med henblik på, at eleverne skal kunne leve sig ind i erindringen og identificere sig med den personlige fortælling. Derigennem kan eleven få en fornemmelse af, hvordan samfundet og børns vilkår har ændret sig hen over tid, og den betydning det har haft på deres liv og hverdag i dag. Materialets omfang er meget fleksibelt og undervisningsforslagene lægger op til, at læreren kan arbejde med kildeuddragene i et enkelt modul eller som en del af et længere forløb. Som lærer kan man vælge, at klassen arbejder med det samme uddrag under samme tema, eller man kan fordele de forskellige temaer og uddrag mellem eleverne, så de arbejder med hver deres historiske vinkel.

Erindringerne kan tilgås i deres oprindelige form, men da disse kan være meget teksttunge, er de derfor bearbejdet og inddelt i tematiske uddrag til brug for eleverne. På den måde fremstår de mere overskuelige og tilgængelige. Hvis erindringen oprindeligt er håndskrevet, står dette uddrag sammen med det transskriberede. Læreren kan her vælge, hvorvidt eleverne skal prøve kræfter med den håndskrevne del. Hvis erindringen oprindeligt er maskinskrevet, er det denne udgave der er benyttet. I uddragene kan man finde henvisning til sidetal på de originale erindringer i transskriberet eller maskinskreven form. Uddragene findes i mappen, "Materiale".

Materialets opbygning

Undervisningsmaterialet er bygget op omkring fem punkter, der er uddybet nedenfor. Under pkt. 3 – *kildearbejde* er der konkrete elevopgaver. De øvrige punkter er tænkt som didaktiseringsforslag. Læreren kan frit vælge i hvor høj grad der skal arbejdes med de forskellige punkter. Man kan fx vælge kun at arbejde med erindringsuddraget og de tilhørende spørgsmål, eller man kan vælge at arbejde med det første punkt og så lade eleverne efterfølgende selv researche sig frem til svarene på de spørgsmål, som de stiller til fotografiet.

1. Nysgerrighed og undren

Ved hjælp af udvalgte fotos er det hensigten at vække elevernes nysgerrighed og undren. De bliver præsenteret for et udvalg af fotos til et af temaerne. Fx følgende:

- Arbejde:
 - [Mælkekusk med mælkedrenge - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Mælkevogn - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Børsgade 48 - 50 - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Mælkevogn - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Søgning på "arbejdere" - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Østre Gasværk - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Københavns Frihavn - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Glud & Marstrand - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Vesterbrogade 149, Bing & Grøndahl - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Knabrostræde 3 - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
- Skoleliv:
 - [Skolebillede - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [4. klasse - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Sundholm Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Sundholm Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Efterslægtens Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Hans Tavsensgades skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Ny Carlsbergvejens Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Ny Carlsbergvejens Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Skolestue, Vester Voldgades Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Nørre Farimagsgade 51, Vajsenhusets skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Klasse fra Det Kongelige Opfostringshus - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
- Krig:
 - [Kassebil trukket af hest - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Tysk flag på d'Angleterre - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Beskyttelse af skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Sandsække i Stormgade - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Turistbil trukket af hest - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Rådhuspladsen - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Børsgade - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
 - [Bombardementet af Den Franske Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)

- [Bombardementet af Den Franske Skole. Redningsarbejdet ved skolen - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)

Eleverne udvælger et foto og skriver så mange undrespørgsmål til det, som muligt. Ovenstående links er blot forslag til fotos. Disse fotos stammer ikke nødvendigvis fra den pågældende bydel, som kildepakken omhandler, men giver mere et indblik i arbejds-, krigs- og skolelivet i København. Læreren kan selvfølgelig udvælge andre og mere lokale fotos, hvis det ønskes. Eleverne præsenterer deres spørgsmål i klassen. Spørgsmålene bruges igen under punkt 3 – kildearbejde.

Elever på 3.-4. klassetrin kan farvelægge de gamle fotos så realistisk som muligt. Øvelsen kan indledes med en dialog om verden var sort/hvid i gamle dage? Kan vi være sikre på, at fx himmel og træer havde samme farve som i dag? Afslutningsvis præsenterer eleverne deres farvelagte fotos, og læreren faciliterer en klassesamtale, der fokuserer på, at eleverne via deres farvelægningen har fortolket kilden og dermed skabt en ny kilde. Alternativt kan eleverne også "modernisere" et sort/hvidt foto. Her skal de tegne de kendetegn, der mangler for at gøre det nutidigt. På den måde bliver deres refleksioner over fortid og nutid meget tydelig.

2. Aktivering af forforståelse

Inden uddraget læses, kan klassen have en dialog om, hvordan eleverne tror det var at gå i skole eller på arbejde i gamle dage. Læreren læser uddraget fra erindringen højt for eleverne. Indskoling- og mellemtrinselever kan tegne under oplæsningen. Deres tegninger kan efterfølgende danne grundlag for en dialog om deres forskellige tegninger og dermed tolkninger af uddraget. I forlængelse heraf kan man tale med eleverne om, at de gennem deres tegninger har skabt nye kilder.

3. Kildearbejde (oplysninger og spørgsmål)

Eleverne kan med fordel læse uddraget igen, inden de noterer erindringens oplysninger. Dette kan gøres ud fra følgende punkter, og inden de arbejder med spørgsmålene. Elever på 3.-4. klassetrin kan også udfylde disse oplysninger. Enten individuelt eller fælles i klassen:

- Kilde: Hvilken type kilde er det?
- Navn/årstal: Hvem har skabt kilden og hvornår? Hvad ved vi om kildens afsender?
- Hvilken hændelse/begivenhed handler uddraget om?
- Hvornår tror du hændelsen er sket?
- Er der ord, du ikke kender?

Derefter kan klassen have en dialog, med udgangspunkt i de oplysninger de har skrevet i skemaet. Eleverne besvarer spørgsmålene, hvorefter de kan vende tilbage til de spørgsmål de stillede til fotografiet og undersøge, om arbejde med kilde-spørgsmålene har hjulpet dem til at besvare spørgsmålene. I stedet for, at eleverne stiller 3-5 spørgsmål, kan de også stille et spørgsmål til erindringen, som undrer dem. Fx "Hvorfor er drenge og piger opdelt i skolen?" Mht. kilde-spørgsmålene kan læreren differentiere dem alt efter klassetrin. Mellemtrinselever kan arbejde med spørgsmål, der omhandler tekstforståelse og

udskolingselever kan arbejde med spørgsmål af mere problematiserende og diskuterende art.

4. Konstruktion

På baggrund af arbejdet med erindringsuddraget udarbejder eleverne en oversigt over, hvordan hverdagen ser ud for dem. Hvor meget tid bruger de hver især på skole, fritid, arbejde og lignende. Derefter udarbejder de en oversigt, hvordan de tror en mælkedrengs dag kunne have set ud. Hvor meget tid har han brugt på skole, arbejde, fritid og lignende. Alternativt kan de også udarbejde en oversigt over, hvordan de tror Arrild, Erik og Hennings hverdag har set ud.

På baggrund af deres tidsoversigter kan de også producere deres egne erindringer, hvor de beskriver deres skolegang og evt. fritidsarbejde. Alternativt kan de skrive en samlet tekst om, hvad de nu ved om *skoleliv*, *arbejde* eller *krig* i gamle dage. Et andet produkt kan være, at de skal skrive et afsnit/kapitel til en historiebog for børn i 1.-3. klasse med fokus på det tema, de har arbejdet med. Her skal de bearbejde de oplysninger de er kommet frem til i deres kildearbejde og fokusere på, hvordan de formidler deres historiske viden.

I forhold til udskolingsklasser kan læreren vælge, hvor meget konstruktionsdelen skal være rettet mod afgangseksamen. De spørgsmål som de stiller til fotoet i starten, kan de arbejde videre med og udvikle til problemstillinger. Eller de kan udarbejde problemstillinger på baggrund af erindringsuddrag og fotos.

Derudover kan eleverne undersøge kvarteret, der omtales i erindringen vha. fotos på www.kbh billeder.dk.

5. Præsentation/fremlæggelse

Afslutningsvis kan eleverne fremlægge deres arbejde og produkter. Det kan være deres tidsoversigter, eller erindringer om deres egen skolegang. Begge dele kan være ledsaget af billedmateriale, der understøtter deres arbejde. Hvis de har skrevet deres egen erindring, kan man også have en afsluttende dialog om at være historieskabende. Her kan man tale med eleverne om, hvad de tror deres erindringer kan fortælle om 100 år og hvad de ikke kan fortælle. På den måde kan deres egne erindringer være med til at tydeliggøre for dem, at kilders brugbarhed afgøres af, hvad man skal bruge dem til, og hvordan man spørger.

Svend Barmer – erindring 1021, 1995

Skoleliv – kildearbejde

Efter I har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder I med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det med dine egne ord.
2. Hvad synes du, Svend har valgt at fortælle om i sin erindring om skoletiden?
3. Hvilket indtryk får du af lærerne i Svends erindring? Find teksteksempler.
4. Hvad synes du erindringen kan fortælle om at gå i skole i starten af 1900-tallet? Hvad kan den fortælle om at være barn i den periode? Find eksempler fra erindringen.
5. Hvorfor tror du, skolen var opdelt i pige- og drengeafdelinger? Hvordan bliver drenge og piger ellers behandlet forskelligt ifølge erindringen? Hvorfor tror du, det var sådan?
6. Hvordan har skolegangen forandret sig? Kan man bruge Svends erindring til at sige noget generelt om udviklingen fra dengang og til nu? Hvilke kilder skulle man ellers bruge?
7. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra dine kildeoplysninger. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Svend...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
8. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Svend skriver om? Er han tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, han beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Svend Barmer – erindring 1021, 1995

Krig – kildearbejde

Efter I har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder I med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det kort med dine egen ord.
2. Hvad synes du uddraget fortæller om besættelsestiden i København? Hvilket indtryk får du af livet i byen? Find eksempler i kilden. Synes du man kan bruge erindringen til at sige noget generelt om besættelsen? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvilke kilder kunne man ellers bruge?
3. Svend nævner nogle begivenheder der skete 29. august 1943. Undersøg, hvad det var for en begivenhed og hvad den betød for besættelsen.
4. Svend skriver, at han bliver ansat i Københavns Vagtværn. Hvad tror du det var for noget og hvorfor tror du det blev oprettet? Undersøg derefter hvad Københavns Vagtværn var?
5. Hvilket indtryk får du af tiden lige efter besættelsen, hvor mange tyskere flygter til Danmark?
6. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra skemaet. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Svend...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
7. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Svend skriver om? Er han tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, han beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Marie Jensen – erindring nr. 1475, 1969

Skoleliv – kildearbejde

Efter I har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder I med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det med dine egne ord.
2. Hvad synes du, Marie har valgt at fortælle om i sin erindring om skoletiden?
3. Hvilket indtryk får du af lærerne i Ingeborgs erindring? Find eksempler i erindringen.
4. Hvorfor tror du Maries far siger til hende, at hun ikke har brug for at gå i skole, men hellere skulle lære at lave en gryde mad? Hvad synes du det fortæller om perioden?
5. Hvad synes du erindringen kan fortælle om at gå i skole i starten af 1900-tallet? Hvad kan den fortælle om at være barn i den periode? Find eksempler fra erindringen.
6. Hvordan har skolegangen forandret sig? Kan man bruge Maries erindring til at sige noget generelt om udviklingen fra dengang og til nu? Hvilke kilder kunne man ellers bruge?
7. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra skemaet. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Marie...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
8. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Marie skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Marie Jensen – erindring nr. 1475, 1969

Arbejde – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder du med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det med dine egne ord.
2. Hvorfor tror du, at Marie og hendes tre ældste søskende skal arbejde? Hvad fortæller det om perioden?
3. Har du fritidsjob eller kender du nogen der har? Hvorfor har man et fritidsjob i dag? Hvad gør man med de penge i dag, som man tjener på sit fritidsjob? Er der forskel på dengang og i dag og hvorfor tror du der er forskel?
4. Hvad synes du Maries erindring kan fortælle om fritidsarbejde i begyndelsen af 1900-tallet? Hvad kan erindringen fortælle om tiden i det hele taget?
5. Marie er meget ked af at være i huset hos vognmanden, men hendes mor siger, at man bliver i sin plads i mindst et år. Hvorfor tror du, hun siger det?
6. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra kildeoplysningerne. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor har Marie...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
7. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Marie skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Ingeborg Andersen – erindring nr. 155, 1995

Krig – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder du med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det kort med dine egen ord.
2. Hvad synes du, Ingeborg har valgt at fokusere på i uddraget om besættelsen?
3. Hvad synes du uddraget fortæller om besættelsestiden i København? Hvilket indtryk får du af livet i byen? Find eksempler i kilden. Synes du man kan bruge erindringen til at sige noget generelt om besættelsen? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvilke kilder kunne man ellers bruge?
4. Hvorfor bliver Ingeborgs forlovede sendt til Tyskland for at arbejde? Hvilket indtryk får du af det arbejde, han får?
5. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra skemaet. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Ingeborg...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
6. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Ingeborg skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Ingolf Naabye – erindring nr. 1785, 1969

Skoleliv – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder du med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl med dine egne ord.
2. Undersøg hvad et spanskrør er. Hvad tror du Ingolf mener, når han skriver, at "skoleinspektøren ikke var bange for at bruge spanskrøret"?
3. Hvilke indtryk får du af Ingolfs lærere i det hele taget? Find teksteksempler.
4. Hvad tror du Ingolf mener med, at der var mange børn i dag, der kunne have godt af den pryglestraf? Hvorfor tror du, han skriver det?
5. Hvad synes du erindringen kan fortælle om at gå i skole i starten af 1900-tallet? Hvad kan den fortælle om at være barn i den periode? Find eksempler fra erindringen.
6. Hvordan har skolegangen forandret sig? Kan man bruge Ingolfs erindring til at sige noget generelt om udviklingen fra dengang og til nu? Hvilke kilder kunne man ellers bruge?
7. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra kildeoplysningerne. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor har Ingolf...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
8. Find dine kildeoplysninger fra tidligere. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Ingolf skriver om? Er han tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, han beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Arne Carl Nielsen – erindring 788, 1995

Skoleliv – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder du med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det med dine egne ord.
2. Hvad synes du, Arne har valgt at fortælle om i sin erindring om skoletiden?
3. Hvorfor tror du, skolen var opdelt i pige- og drengeafdelinger? Hvordan bliver drenge og piger ellers behandlet forskelligt ifølge erindringen? Hvorfor tror du, det var sådan?
4. Hvad synes du erindringen kan fortælle om at gå i skole i første halvdel af 1900-tallet? Hvad kan den fortælle om at være barn i den periode? Find eksempler fra erindringen.
5. Hvordan har skolegangen forandret sig? Kan man bruge Arnes erindring til at sige noget generelt om udviklingen fra dengang og til nu? Hvilke kilder skulle man ellers bruge?
6. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra dine kildeoplysninger. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Arne...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
7. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Arne skriver om? Er han tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, han beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Ingeborg Rasmussen – erindring 977, 1969

Arbejde – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejde du med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det med dine egne ord.
2. Hvorfor tror du, Ingeborg skal give de penge hun tjener til sin mor? Hvad fortæller det om perioden?
3. Ingeborg skriver, at hun senere arbejdede hjemme sammen med familien med at lave ildtændere af høvlspåner. Hvad tror du en ildtænder er og hvad blev den brugt til?
4. Har du fritidsjob eller kender du nogen der har? Hvorfor har man et fritidsjob i dag? Hvad gør man med de penge i dag, som man tjener på sit fritidsjob? Er der forskel på dengang og i dag og hvorfor tror du der er forskel?
5. Hvad synes du Ingeborgs erindring kan fortælle om fritidsarbejde i begyndelsen af 1900-tallet? Hvad kan erindringen fortælle om tiden i det hele taget?
6. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra dine kildeoplysninger. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Ingeborg...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
7. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Ingeborg skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Ingeborg Rasmussen – erindring 977, 1969

Krig – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejde du med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det kort med dine egen ord.
2. Hvad synes du, Ingeborg har valgt at fokusere på i uddraget om besættelsen?
3. Hvad synes du uddraget fortæller om besættelsestiden i København? Hvilket indtryk får du af livet i byen? Find eksempler i kilden. Synes du man kan bruge erindringen til at sige noget generelt om besættelsen? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvilke kilder kunne man ellers bruge?
4. Ingeborg beskriver en episode, hvor folk tror hun og hendes kollegaer er tyske flygtninge. Hvorfor tror du, at folk reagerer sådan og hvad synes det fortæller om besættelsestiden?
5. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra skemaet. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Ingeborg...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
6. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Ingeborg skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?